

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2016/1.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **HIJ BOOG ALTIJD MEE.
BIOGRAFIE VAN GODFRIED DANNEELS**

“Het succesrecept van Godfried Danneels leek te schuilen in de samenhang van innerlijke rust, intellectuele bagage, fundamenteel respect en de wil tot dialoog. Maar ook in het vermogen complexe problemen in een toegankelijke en beeldrijke taal te vertolken.”

Zo wordt kardinaal Danneels getypeerd in zijn biografie die eind 2015 verscheen. Op het omslag zien we Danneels staren naar de titel van het boek, met een gezicht dat geen enkele gedachte verraadt. De perfecte illustratie van zijn bijnaam: de sfinx. In Nederland herinneren velen zich Danneels vooral vanwege zijn weifelende optreden in het misbruikschandaal. Dat doet hem geen recht. Dit boek corrigeert dat en roept waardering op voor deze kardinaal.

De biografen, de theologen Jürgen Mettepenningen en Karim Schelkens, respecteren het masker waarachter hun hoofdpersoon zich verschuilt. Ze psychologiseren niet en weerstaan de verleiding tot speculatie, die bij moeilijk te doorgronden personen altijd op de loer ligt. Het boek bevat veel feiten en verslagen van gebeurtenissen. In zesentwintig hoofdstukken ontstaat zo een beeld van het leven van deze icoon van het Belgische katholicisme, dat begint bij de geboorte van zijn ouders en eindigt bij het aantreden van paus Franciscus.

De eerste hoofdstukken schetsen het beeld van het braafste jongetje van de klas. Altijd hoge cijfers,

altijd de beste: Danneels leek voorbestemd voor een carrière in de wetenschap. Aanvankelijk ging het ook die kant op: hij studeerde en werd al op jonge leeftijd rector van het seminarie in Brugge. Danneels was gevormd door docenten die tot de vernieuwers behoorden. Zijn biechtvader kreeg daarom zelfs een doceerverbod opgelegd. De priester-leraar Daniël Billiet, die jong overleed, wordt Danneels' geestelijke vader genoemd. Dat is nogal wat. Helaas wordt in de biografie niet duidelijk waarin dan precies de invloed lag die deze man op Danneels had. Na anderhalve pagina gaan de auteurs door naar het volgende onderwerp.

Vooraf de katholieke liturgie had Danneels' belangstelling. Zo deed hij in 1957, ruim voordat dit algemene praktijk werd in de wereldkerk, mee aan experimenten waarbij de priester tijdens de mis met het gezicht naar het volk gekeerd stond. Toen hierop kritiek kwam, hield hij er evengoed weer mee op. Dat kenmerkt Danneels' karakter. Hij was geen revolutionair, integendeel: hij boog altijd mee.

Diverse malen laten Mettepenningen en Schelkens zien dat Danneels, hoezeer hij het iedereen ook naar de zin wilde maken, ten diepste een traditionele katholiek was, die zich goed kon vinden in de kerkelijke leer. Hij lijkt in dat opzicht veel op paus Franciscus. Hun pastorale bewogenheid en meegaandheid wekt de indruk dat ze de kerk willen veranderen, maar als puntje bij paaltje komt, blijken de paus en de kardinaal toch telkens weer katholiek te zijn.

Bij Danneels kwam dit traditionele het best tot uitdrukking na de euthanasie van Hugo Claus. De kardinaal liet zich in duidelijke woorden uit: “Door zomaar uit het leven te stappen, antwoordt men niet op het probleem van lijden en dood. Men loopt er in een boog om heen en omzeilt het. Omzeilen is geen heldendaad.” Niet vaak sprak hij zich op ethisch gebied zo helder uit. Uiteraard kreeg hij op deze uitspraken felle kritiek vanuit de samenleving.

In 1977 werd Danneels uit het intellectuele leven weggetrokken: hij werd bisschop van Antwerpen. Twee jaar later werd bekend dat hij de nieuwe aartsbisschop van Mechelen zou worden. Dit trok Danneels de kerkpolitiek in. Hier kwamen zijn vermogens als bemiddelaar volledig tot bloei. Hij was bij diverse Vaticaanse synodes een sleutelfiguur en probeerde tussendoor ook nog even de

Nederlandse bisschoppen met elkaar te verzoenen – een onmogelijke taak, maar Danneels leek er nog bijna in te slagen. Hij kwam terecht in allerlei commissies en instituten, waaronder de Congregatie voor de Geloofsleer. Dat maakte van hem een invloedrijke persoon. Bij het conclaaf van 2005, na de dood van paus Johannes Paulus II, noemden de media hem *papabile*. Groot was Danneels' teleurstelling toen Joseph Ratzinger werd gekozen.

Ratzinger is toch wel een beetje de “slechterik” van dit boek. Vanuit het perspectief van Danneels, valt daar iets voor te zeggen – en een goede biografie identificeert zich altijd enigszins met zijn hoofdpersoon. Ratzinger wilde alles wat Danneels juist niet wilde: centralisatie, een ferme verkondiging van de traditionele katholieke moraal en een veroordeling van de bevrijdingstheologie. En als rechterhand van Johannes Paulus II was Ratzinger veel machtiger. Dit zorgde ervoor dat de relatie tussen Danneels en Rome gedurende de jaren tachtig en negentig verzuurde. Natuurlijk was Ratzinger niet een puur negatieve factor, maar vanuit het perspectief van Danneels gezien was hij dat wel. En dus haakte die laatste af. Danneels liet het Vaticaan voor wat het was en verraste door voorzitter te worden van vredesorganisatie Pax Christi. Hij keerde zijn blik naar de wereldkerk en trad onder andere in China op als verzoener. Tegelijk was hij ook meer zichtbaar als leider van de kerk in België. Hij ging zijn gang en verwachtte weinig meer van Rome.

Godfried Danneels – biografie telt meer dan vijfhonderd pagina's. Danneels heeft niet alleen zijn archief opengesteld voor de auteurs, maar mocht ook zelf meelesen en commentaar leveren op het manuscript. Dat wordt terloops opgemerkt, maar deed mij even slikken. Ik kan me voorstellen dat dit gangbaar is waar katholieke theologen schrijven over het leven van een kardinaal, maar toch is het riskant. Het boek is keurig en volledig, maar toch vroeg ik me bij meer pijnlijke passages af: zou hier op verzoek van Danneels nog in geschrapt zijn?

De biografie is uitgebreid, genuanceerd en doortimmerd. Daarnaast hebben de auteurs ook oog gehad voor de leesbaarheid. Een notenapparaat ontbreekt daarom. Dat maakt dit tot een prettig boek voor wie alles over Danneels wil weten. Je bladert er lekker door en de hoofdstukken zijn kort. De lezer wordt echter niet bij de hand genomen: de

Godfried Danneels.

hoofdstukken “gebeuren” gewoon. Ze hebben geen kop of staart, geen doel en geen conclusie. De auteurs verantwoorden de opbouw van het boek niet. Waarom lees ik zesentwintig hoofdstukken en niet meer of minder? Bij sommige hoofdstukken vroeg ik me af wat de meerwaarde was. We zien Danneels vaak aanschuiven bij weer een andere commissie, vergadering of instelling en gesprekken voeren met allerhande personen, maar wat zijn rol was op al die verschillende momentjes blijft onhelder. Waarom lees ik dit? Wat zegt dit over Danneels? Wat was zijn invloed en hoe vormden de gebeurtenissen hem? Die vragen lieten me, zeker bij het lezen van het lange middenstuk van het boek, niet los. Sommige zaken had ik graag meer structureel uitgewerkt gezien. Zo noemen de auteurs aan het einde het gebed en de kunst als twee centrale factoren in het leven van Danneels. Dát is interessant, maar waarom komt dat pas aan de orde in de epiloog en is er gedurende het boek weinig van te merken?

De pikantste hoofdstukken komen pas aan het einde. Het risico is dat de lezer het boek, dat toch te veel “kabbelt” en eigenlijk te dik is, dan al terzijde heeft gelegd. Mijn advies: niet doen. Juist de laatste honderd bladzijden maken dit boek de moeite waard. De botsingen tussen Danneels en de rebelse priester Rik Devillé en de rol van de kardinaal bij allerlei

rellen in de laatste vijftien jaar van zijn episcopaat onthullen wellicht weinig nieuws, maar brengen het boek tot leven. Hier zien we Danneels in optima forma als vader van de Belgische katholieken. Lereren we hem nu ook écht kennen? Zelfs in deze biografie blijft Danneels een mysterieuze man.

Hoogtepunt was het hoofdstuk over Danneels' betrokkenheid bij de geheime Groep van Sankt Gallen. Hierin kwamen invloedrijke bisschoppen samen om te bespreken hoe vanuit de katholieke kerk bruggen geslagen konden worden naar de seculiere samenleving. De centrale regel was: niets werd genotuleerd, iedereen mocht vrij spreken. De groep ontstond in 1996 en was begin deze eeuw vooral gericht op de vraag: waar moet de katholieke kerk heen na Johannes Paulus II? Na het aantreden van Benedictus XVI viel de groep teleurgesteld uiteen. In de persoon van paus Franciscus werd de hervormingswens van de groep echter alsnog vervuld. En wie stond er op het balkon naast deze paus, toen die zich voor het eerst aan de wereld presenteerde? Juist: Godfried kardinaal Danneels.

REMCO VAN MULLIGEN

JÜRGEN METTEPENNINGEN & KARIM SCHELKENS, *Godfried Danneels – Biografie*, Uitgeverij Polis, Antwerpen, 2015, 592 p.
